

EUROPEJSKA RADA URBANISTÓW

NOWA KARTA ATENSKA 2003

Wizja miast XXI wieku

Lizbona, 20 listopada 2003 r.

Tytuł oryginału:

La Nouvelle Charte d'Athenes 2003

The New Charter of Athens

Wydawca: Alinea, Firenze 2003

ISBN 88-8125-782-3

Redakcja polska:

TOWARZYSTWO URBANISTÓW POLSKICH

Przekład z edycji francuskiej: Stanisław Wyganowski

Przekład porównawczy z edycji angielskiej i redakcja: Stanisław Furman i Bogdan Wyporek

SPIS TREŚCI

Przedmowa

Wstęp

CZĘŚĆ A. WIZJA

1. Spójne miasto
2. Spójność społeczna
3. Spójność ekonomiczna
4. Spójność środowiska
5. Synteza przestrzenna

CZĘŚĆ B 1. PROBLEMY I WYZWANIA

1. Zmiany społeczne i polityczne
2. Zmiany ekonomiczne i technologiczne
3. Zmiany środowiska naturalnego
4. Zmiany środowiska miejskiego

CZĘŚĆ B 2. ZAANGAŻOWANIE URBANISTÓW

ANEKS

PRZEDMOWA

Europejska Rada Urbanistów (ERU), powołana do życia w 1985 roku, jest organizacją zrzeszającą stowarzyszenia urbanistów z krajów należących do Unii Europejskiej i kandydujących do Unii. Jest zarejestrowana w Brukseli, a jej Sekretariat znajduje się w Londynie. Organizacje zrzeszone w ERU reprezentują ponad 25 000 urbanistów.

Europejska Rada Urbanistów ma dwa cele:

- § przyczynianie się do budowania jednej Europy przez promowanie ideałów europejskich mających odniesienie przestrzenne oraz przez przedstawianie, zwłaszcza w planowaniu przestrzennym, konstruktywnych rozwiązań;
- § organizowanie wymiany doświadczeń i wiedzy pomiędzy urbanistami pracującymi w Europie, a także identyfikowanie i ocenianie tendencji rozwojowych miast europejskich oraz prezentowanie wizji ich przyszłości.

W 1998 r. ERU opublikowała *Nową Kartę Ateńską: Kartę Miast Europejskich w XXI wieku*. Rada zobowiązała się jednocześnie do dokonywania regularnych przeglądów i rozwijania tego dokumentu. Rada wspiera organizację Europejskiego Biennale Miast i Urbanistów, oraz promuje ogłaszany co dwa lata konkurs o Europejską Nagrodę za Opracowania Urbanistyczne i Regionalne, mający na celu prezentację dobrych praktyk. Rada współpracuje z Stowarzyszeniem Europejskich Szkół Planowania (AESOP) na polu edukacji w dziedzinie planowania przestrzennego i urbanistyki.

Dalsze informacje o Europejskiej Radzie Urbanistów są dostępne na stronach internetowych:
<http://www.ceu-ectp.org>

WSTĘP

Europejska Rada Urbanistów jest pewna, że w XXI wieku Europa będzie zdecydowanie zmierzać w kierunku integracji. W tej perspektywie, Rada przedstawia **Wizję** przyszłości miast europejskich, wyrażającą szeroko podzielane poglądy europejskich urbanistów (Część A)

Jest to wizja sieci miast, które:

- § zachowują bogactwo i zróżnicowanie kulturowe wynikające z ich długiej historii i umiejętnie łączą swą teraźniejszość i przyszłość z przeszłością;
- § są powiązane w sieci o wielorakim znaczeniu i funkcji;
- § są twórcze i konkurencyjne, ale jednocześnie są zdolne do współpracy i wzajemnie się uzupełniają ;
- § przyczyniają się w decydującym stopniu do dobrobytu i wygodnego życia ich mieszkańców;
- § łączą harmonijnie środowisko zurbanizowane ze środowiskiem przyrodniczym.

Prezentowana w Nowej Karcie Ateńskiej Wizja wyznacza również ramy działań (część B), które tworzą:

- główne problemy i wyzwania miast na początku trzeciego tysiąclecia;
- zaangażowanie urbanistów w realizację Wizji.

Nowa Karta Ateńska jest adresowana przede wszystkim do urbanistów oraz tych wszystkich, którzy uczestniczą w procesach planistycznych w Europie. Ma ona ukierunkować ich spójne działania na rzecz stworzenia sieci powiązań między miastami Europy na wszystkich szczeblach hierarchii miast i we wszystkich dziedzinach.

Planowanie przestrzenne ma żywotne znaczenie dla osiągnięcia trwałego i zrównoważonego rozwoju. Służy rozważnemu gospodarowaniu przestrzenią, będącą podstawowym ale ograniczonym w wielkości zasobem naturalnym, zapotrzebowanie na który ustawicznie wzrasta. Planowanie przestrzenne wymaga zaangażowania wielodyscyplinarnych zespołów w długotrwałe procesy planistyczne prowadzone w różnych skalach. Atrybutem zawodu urbanisty jest umiejętność jednoczesnego brania pod uwagę i łączenia wielu problemów oraz wyrażania ich w kategoriach przestrzennych. Europejska Rada Urbanistów, biorąc pod uwagę wielkie zróżnicowanie miast i regionów europejskich, jest jednak świadoma zarówno powszechności zawodu urbanisty jak i różnic w jego pojmowaniu w Europie.

CZEŚĆ A. WIZJA MIAST XXI WIEKU

1. SPÓJNE MIASTO

W drugiej połowie XX wieku powstało wiele pesymistycznych prognoz dotyczących przyszłości miast europejskich. Przewidywano spadek wydajności pracy, wyludnienie i degradację centralnych dzielnic miejskich, rozpasanie przestępczości, znaczne zanieczyszczenie i zniszczenie środowiska, a także utratę tożsamości miast. Szczęśliwie te przewidywania nie potwierdziły się, aczkolwiek dzisiejsze miasta Starego Kontynentu dalekie są od ideału i muszą sprostać wielkim wyzwaniom.

Odpowiadając na te wyzwania, Europejska Rada Urbanistów proponuje na początku nowego tysiąclecia swoją Wizję miasta. Ta Wizja nie jest ani nową utopią, ani oderwaną od realiów projekcją innowacji technologicznych. Koncentruje się ona na **Mieście Spójnym** i jest wyobrażeniem takiego miasta, jakie chcielibyśmy mieć dziś i w przyszłości. Wizja ta wyraża cel, do którego urbanisci Europy zobowiązują się dążyć, wykorzystując w najwyższym stopniu swoje umiejętności zawodowe; cel który może być osiągnięty poprzez wspólne wysiłki tych wszystkich, którzy uczciwie wpływają na zrównoważony rozwój i zarządzanie miastami.

Na spójność miasta wpływa czynników oddziałujących w różnych wymiarach. Są to zarówno czynniki fizyczne, widoczne w zabudowie miast, jak i powiązania funkcjonalne, podziemne sieci infrastruktury, technologie informatyczne i systemy łączności.

Spójność w czasie, - historyczna ciągłość

Dawne osady były tworzone aby zapewnić ludziom schronienie i bezpieczeństwo oraz ułatwić wymianę dóbr. Osady te umożliwiły powstanie zorganizowanych społeczności i rozwój różnych działalności, dzięki czemu stały się bardzo produktywne i rozwinęły się w potężne centra cywilizacji. Były lokalizowane w miejscach starannie wybranych, zachowując wyraźną granicę pomiędzy miastem i otaczającymi je obszarami wiejskimi i kompleksami przyrodniczymi, nawet wówczas kiedy fortyfikacje otaczające te osady stały się zbędne i zostały zburzone.

Miasta europejskie wyróżniają się długą historią swego rozwoju, w której znajdują odbicie cechy struktur politycznych, społecznych i ekonomicznych poszczególnych krajów. To właśnie historia i różnorodność czyni miasta Europy odmiennymi od miast innych części świata.

Odmienne niż w przeszłości, miasta Europy XXI wieku stają się trudniejsze do wyodrębnienia, ponieważ aktywność ludzka, która dawniej koncentrowała się w ośrodkach miejskich, rozprzestrzenia się obecnie na otaczających je obszarach, zajmując tereny wiejskie i kompleksy przyrodnicze. Sieci transportu i infrastruktury budowane dla obsługi i powiązania ze sobą rozproszonych działalności, rozczłonkują i degradują tereny stanowiące nieodnawialne zasoby naturalne. Powoli, lecz w sposób nieunikniony, nowe systemy sieci łączą ze sobą małe i duże miasta tworząc „continuum” miejskie widoczne już w wielu częściach Europy, gdzie miasto „klasyczne” staje się tylko częścią sieci pasm urbanizacji. Każda wizja przyszłości miast powinna przeciwdziałać skutkom tych negatywnych tendencji.

Przyszłość kształtują nasze dzisiejsze działania. Przeszłość daje nam nieocenione nauki na przyszłość. Pod wieloma względami miasto przyszłości istnieje już dzisiaj. Współczesne miasto ma wiele cech, które cenimy i pielęgnujemy i chcemy przekazać przyszłym pokoleniom. Jaki jest zatem podstawowy problem istniejących miast? W naszym przekonaniu, jest nim brak spójności, nie tylko w sensie fizycznym, ale również w odniesieniu do ciągłości w czasie; brak który rzutuje na struktury społeczne i różnice kulturowe. Chodzi tu nie tylko o utrzymanie charakteru środowiska miejskiego, ale również o ciągłość tożsamości miasta, będącej istotną wartością, wymagającą umocnienia w dynamicznie rozwijającym się świecie. Natomiast myśląc o przyszłości miast, należy podkreślać ideę „miasta w sieci”; miasta włączonego w różne poli-centryczne sieci miast, z których wiele przekracza w nowej Europie granice państwowe.

2. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA

Równowaga społeczna

Pomyślna przyszłość ludzkości wymaga, aby dostrzegany był zarówno poszczególny człowiek oraz jego prawa dokonywania swobodnych wyborów, jak i różne wspólnoty wchodzące w skład społeczeństwa. Jest to ważne zadanie dla spójnego miasta, które ma służyć interesom całego społeczeństwa a jednocześnie uwzględniać potrzeby, prawa i obowiązki różnych grup społecznych i poszczególnych obywateli.

Ułatwianie różnym grupom społecznym manifestowania swojej kultury i utrzymywania wzajemnych kontaktów jest niezbędne, ale niewystarczające. W Unii Europejskiej istnieją wymagające przewyższenia rozpiętości w poziomie warunków życia, które rodzi system wolnego rynku, konkurencja i procesy globalizacji. Jeśli te różnice będą narastać, to doprowadzą do rozpadu istniejących struktur społecznych i gospodarczych. Aby temu zapobiec, musi pojawić się nowy sposób rządzenia, którego istotą jest współdziałanie w nim wszystkich podmiotów wpływających na życie miasta i którego celem jest podejmowanie takich problemów jak bezrobocie, ubóstwo, wykluczenia społeczne, przestępczość i przemoc. Miasto spójne społecznie ma być zdolne do zapewnienia wysokiego poziomu spokoju społecznego i wydobywania życia.

Mimo że te szlachetne społeczne cele przekraczają możliwości działań urbanistów, to jednak w ich wizji spójne miasto XXI wieku zapewni mieszkańcom szerokie możliwości pracy i prowadzenia działalności gospodarczej. Zapewni również lepszy dostęp do obiektów służących edukacji, opiece zdrowotnej i innym usługom socjalnym. Nowe struktury społeczne i gospodarcze stworzą warunki do wyeliminowania podziałów wynikających z braku równowagi społecznej.

Zaangażowanie społeczne

Użytkownikami przyszłych miast Europy będą nie tylko ich mieszkańcy, ale również dojeżdżający regularnie lub okresowo do pracy lub w innych celach. W miastach mieszkać będą zarówno słabo wykwalifikowani imigranci jak i wykształceni specjaliści, przybywający do miast na dłuższy lub krótszy pobyt. Te dwie ostatnie grupy odgrywać będą najprawdopodobniej znaczącą rolę w funkcjonowaniu wielu miast. W konsekwencji, demokratyczne instytucje miejskie będą musiały dbać o potrzeby i dobro tych grup społecznych. Obecne systemy zarządzania w mieście, uzależnione głównie od wyborów

dokonywanych przez stałych mieszkańców, nie będą jednak do tego zdolne, zwłaszcza w sprawach dotyczących rozwoju miast. W mieście spójnym powinny powstać nowe systemy reprezentacji i partycypacji, wykorzystujące w pełni łatwiejszy dostęp do informacji i większe zaangażowanie sieci aktywnych obywateli, zapewniając głos w sprawach przyszłości ich środowiska miejskiego nie tylko stałym mieszkańcom, ale i czasowym użytkownikom miasta.

W procesach decyzyjnych dotyczących planowania i rozwoju przestrzennego, należy brać pod uwagę dostatecznie długi okres czasu potrzebny na utrwalenie się społecznych więzi i powstanie pozytywnych interakcji. Jest jednak wysoce prawdopodobne, że w mieście przyszłości wiele grup stałych i czasowych mieszkańców zadowolonych z korzystania z użyteczności i usług miejskich bez angażowania się i uczestniczenia w miejscowych procesach decyzyjnych. Tym niemniej, również oni wymagać będą wysokiej jakości świadczonych usług, za które gotowi będą ponosić odpowiednie opłaty.

Wielokulturowe bogactwo

Europejskie miasta staną się ponownie prawdziwie wielokulturowe i wielojęzyczne w wyniku narastających tendencji do unifikacji Europy, która będzie miała powolny ale wyraźny wpływ na mobilność ludności i miejsca poszukiwania pracy. Powstaną nowe, powiązania pomiędzy przybyszami a mieszkańcami miasta. Wymagać one będą utrzymywania delikatnej równowagi i wzajemnych przystosowań, tak aby mieszkańcy miasta zachowując swą kulturową tożsamość i dziedzictwo zachęcali jednocześnie wszystkie grupy przybyszów do kultywowania ich cech społecznych i kulturowych, a także aby obie strony uczestniczyły we właściwych proporcjach w rozstrzygnięciu problemów dotyczących ich społecznego i fizycznego otoczenia. Przestrzeganie zasad zrównoważonego rozwoju, integrującego w sobie wymiar ekonomiczny, społeczny i ekologiczny zachodzących zmian oraz opartego na szerokim współuczestnictwie wszystkich partnerów społecznych, ma kluczowe znaczenie dla osiągnięcia tych celów.

Związki międzypokoleniowe

Zmieniające się proporcje pomiędzy poszczególnymi grupami wieku w starzejącej się populacji Europy, wymagają przywrócenia spójności i więzi pomiędzy różnymi generacjami ludności miasta. To nowe rosnące wyzwanie społeczne odnosi się nie tylko do sfery socjalnej i ekonomicznej, ale również do rozwoju odpowiedniej sieci usług i infrastruktury miejskiej. Przy opracowywaniu koncepcji, sposobu użytkowania i lokalizacji miejsc i obiektów o charakterze publicznym, należy mieć na uwadze potrzeby wszystkich grup wieku, utrzymywania ich wzajemnych kontaktów i aktywności, a zwłaszcza specyficzne reakcje i rytm życia emerytów i ludzi w podeszłym wieku.

Tożsamość społeczna

Indywidualna tożsamość mieszkańców jest ściśle związana z tożsamością ich miasta. Dynamika rozwoju spójnego miasta, wynikająca z imigracji do miast, wpłynie znacząco na rozwój nowej i silniejszej tożsamości miejskiej. Każde miasto rozwinię swój własny „mieszany” charakter społeczny i kulturowy, wynikający zarówno z jego historii jak i zachodzących nowych zdarzeń. W rezultacie, utrzyma się wielka różnorodność charakteru i tożsamości miast i regionów w różnych częściach Europy.

W spójnym mieście, umożliwiające przez środowisko miejskie kontakty pomiędzy różnymi grupami kulturowymi, stopniowe łączenie i asymilowanie się tych grup, zwiększy bogactwo i różnorodność życia miejskiego. To z kolei prowadzić będzie do zwiększenia atrakcyjności miasta, nie tylko jako miejsca zamieszkania, ale również jako miejsca pracy, inwestowania, studiów i rozrywki.

Ruchliwość i środki transportu

W europejskich miastach przyszłości mieszkańcy będą mieli do wyboru różne środki transportu, jak również zapewniony dostęp do sprawnych sieci informatycznych.

W mieście spójnym i jego zapleczu regionalnym, nowe twórczo wykorzystywane technologie pozwolą na rozwój różnych systemów transportu osób i towarów, jak również umożliwią łatwy przepływ informacji. W skali lokalnej, technologie i zarządzanie ruchem będą wykorzystane do ograniczenia potrzeby korzystania z pojazdów prywatnych. Połączenia między jednostkami sąsiedzkimi, miastami i regionami będą ułatwione dzięki rozwojowi europejskiej sieci transportu, która zapewni połączenia szybkie wygodne, trwałe i ekonomiczne między miejscami pracy, mieszkania, nauki i wypoczynku. W granicach miasta, podróżowanie ułatwione będzie dzięki sprawnym węzłom integrującym różne środki transportu. Taka, zwiększająca mobilność, poprawa infrastruktury transportowej będzie równoważona przez zapewnienie mieszkańcom możliwości zamieszkania i pracy w rejonach cichych i spokojnych, oddalonych od uciążliwych sieci szybkiego ruchu.

Przestrzenna organizacja „spójnego miasta” opierać się będzie na integracji polityk transportowej i rozwoju przestrzennego. Uzupełnieniem tych działań będą lepsze funkcjonalnie rozwiązania urbanistyczne i łatwiejszy dostęp do informacji, umożliwiające ograniczenie potrzeb podróżowania. Dostępność celów i łatwość poruszania się, oraz większy wybór środków transportu, będą szczególnie istotne dla życia w przyszłym mieście.

Usługi

Zgodnie z dzisiejszymi i przyszłymi potrzebami mieszkańców, mieszkania i usługi będą stawać się coraz łatwiej dostępne i elastycznie dostosowywane do pojawiających się potrzeb i zmieniających się warunków życia miejskiego. Będzie więcej powszechnie dostępnych mieszkań, a także usług w dziedzinie edukacji, handlu, obiektów kultury i wypoczynku. Powszechność użytkowania i korzystania z nich wynikać będzie zarówno z ich cen dostępnych dla każdego mieszkańca, jak i z poczucia bezpieczeństwa i społecznej tożsamości.

3. SPÓJNOŚĆ EKONOMICZNA

Miasta europejskie XXI wieku będą silnie powiązane ze sobą gospodarczo. Stworzą zintegrowaną, wysoce sprawną i wydajną sieć, zapewniającą wysoki poziom zatrudnienia i konkurencyjności w układzie globalnym oraz dostosowującą się dynamicznie do zmiennych uwarunkowań gospodarczych, wewnętrznych i zewnętrznych.

Globalizacja i regionalizacja

Gospodarka pozostaje obecnie pod wpływem dwu głównych czynników: globalizacji i specjalizacji (lokalnej lub regionalnej). Z jednej strony nowe działalności gospodarcze opierać się będą, jak nigdy dotąd, na wiedzy, wykorzystując innowacyjne technologie zarówno w sferze produkcji jak i usług. O lokalizacji tych działalności będą decydować raczej ogólne kryteria ekonomiczne, a nie specyficzne cechy określonego miejsca. Z drugiej jednak strony, zwiększać się będzie zapotrzebowanie na rzadkie i wyrafinowane produkty i usługi, powiązane ze szczególnymi, tradycyjnymi metodami i renomowanymi miejscami ich wytwarzania. W pierwszym przypadku zasadniczą rolę w podejmowaniu decyzji lokalizacyjnych odgrywać będzie relacja pomiędzy jakością produktu a kosztem jego wytworzenia. W drugim przypadku o lokalizacji przesadzać będzie możliwa do osiągnięcia jakość produktu. Poszukiwanie równowagi pomiędzy endogenicznymi (wewnętrznymi) i egzogenicznymi (zewnętrznymi) czynnikami rozwoju będzie szczególnym, strategicznym wyzwaniem dla miast i regionów europejskich. Otwarcie się Europy na wschód, wpłynie na rozwój i poszerzenie kontaktów pomiędzy różnymi kulturami, co z kolei przyczyniać się będzie do rozwoju nowych powiązań ekonomicznych, społecznych i kulturowych.

Miasta staną wobec konieczności dokonania w tym kontekście strategicznych wyborów swojej orientacji gospodarczej. Będą one mogły albo dostosowywać się do procesów i wymogów globalizacji, kładąc nacisk na zwiększanie możliwości podejmowania w nich różnorodnych działalności, albo rozwijać trwale w nich zakorzenioną i mającą ustaloną markę produkcję specyficznych wyrobów. Lokalna i regionalna gospodarka będzie coraz bardziej powiązana z gospodarką innych miast i regionów, zarówno w układzie krajowym jak i międzynarodowym, a silne powiązania gospodarcze sprzyjać będą pełnemu zatrudnieniu i dobrobytowi obywateli Europy.

Przewagi konkurencyjne

W XXI wieku sukces gospodarczy odniosą te miasta, które potrafią wykorzystać swoje przewagi konkurencyjne. Głównym źródłem tych przewag będzie wieloaspektowa spójność miasta. Znaczące przewagi konkurencyjne stwarzać będą także: umiejętne wykorzystanie przymiotów środowiska naturalnego i kulturowego, zachowywanie dziedzictwa historycznego oraz podkreślanie zarówno unikalności miasta, jak i różnorodności tworzonych przez miasto możliwości działania. Ponadto zapewnienie w miastach przyjaznego, zdrowego i bezpiecznego środowiska życia i pracy dla jego mieszkańców i użytkowników będzie zwiększać w istotny sposób atrakcyjność miasta dla lokowania w nim przyszłościowych działalności gospodarczych, stwarzających wysokie wymagania miejscu ich prowadzenia.

Dla zdobycia pożądanej pozycji ekonomicznej, miasto sukcesu będzie musiało wykorzystać swe najlepsze wewnętrzne i zewnętrzne walory. Aby tą pozycję i przewagi konkurencyjne utrzymać będzie musiało się też ciągle uczyć i przystosowywać do zmieniających się warunków. Wymagać to będzie stałej obserwacji występujących tendencji zmian oraz poddawania regularnie analizom różnych scenariuszy rozwoju, tak aby było możliwe antycypowanie zarówno pozytywnych jak negatywnych zjawisk i podejmowanie odpowiednich działań.

Powiązania sieciowe miast

Dla zwiększenia swojej konkurencyjności, miasta będą musiały się łączyć w różne sieci, funkcjonujące jako mniej lub bardziej zintegrowane systemy. Miasta stanowiąc będą węzły tych sieci będąc powiązane ze sobą fizycznie lub wirtualnie, albo jednocześnie w jeden i drugi sposób.

Można będzie wyróżnić kilka typów policentrycznych sieci, takich jak :

- sieć miast o zbliżonej specjalizacji, które poprzez współpracę funkcjonalną i organizacyjną staną się zauważalne osiągając wielkość i produktywność potrzebną do efektywnego konkurencyjnego w gospodarce światowej lub do realizowania wspólnych celów;
- sieć komplementarnych względem siebie miast o różnej specjalizacji, gdzie specjalizacja miasta będzie wytyczną lokalizacji projektów publicznych podejmowanych w obrębie sieci;
- sieć miast powiązanych pomiędzy sobą elastycznym systemem wymiany dóbr i usług;
- sieć obejmująca miasta mające wspólne interesy (ekonomiczne lub kulturowe), pozwalająca na umacnianie ich profilu, a przez to także ich przewagę konkurencyjnych.

Rodzaj powiązań węzłów w poszczególnych sieciach zależeć będzie ściśle od zachodzących między nimi przepływów dóbr materialnych i informacji oraz od charakteru powiązań funkcjonalnych.

Powiązane w różny sposób policentryczne sieci miast będą służyć właściwemu rozmieszczeniu działań gospodarczych w układzie europejskim oraz ich wzrostowi i sile. Zdefiniowanie nowych sieci i pozycji w nich poszczególnych miast wymagać będzie znacznego udziału specjalistów w celu przełożenia na strategię rozwoju przestrzennego dynamicznego procesu formowania sieci.

Różnorodność rozwoju gospodarczego

Powiązania gospodarcze miast europejskich nie będą ograniczały ich różnorodności; przeciwnie, będą jej sprzyjać, ponieważ przynależność do systemu opartego na współpracy wzmocni specjalizację i różnorodność miast wynikającą z ich odmiennych przewag konkurencyjnych. Szereg czynników wpływających na działalność gospodarczą miast, takich jak spuścizna kulturowa i materialna, wykształcona i fachowa kadra pracownicza, przyjemne środowisko, dobra strategiczna lokalizacja itp., będzie występować w poszczególnych miastach w różnych proporcjach, przyczyniając się do odmienności i różnorodności miast i pozwalając każdemu miastu określić swój własny stan równowagi pomiędzy pomyślnością gospodarczą i jakością życia.

4. SPÓJNOŚĆ ŚRODOWISKA

Bilans ekologiczny

Utrzymywanie bezpośredniego kontaktu z przyrodą jest dla ludzi nie tylko źródłem dobrego samopoczucia, ale także warunkiem przetrwania. W rozwoju zrównoważonym kwestie środowiska nie ograniczają się jednak do zachowania i powiększania udziału terenów otwartych w miastach i na ich obrzeżach, ale dotyczą wielu innych kluczowych problemów.

- § Można przypuszczać, że głównym zadaniem w XXI wieku będzie **roztropne korzystanie z zasobów**, – zwłaszcza z nieodnawialnych zasobów naturalnych: terenów, powietrza i wody.
- § Głównym wymogiem będzie **ochrona miast przed zanieczyszczeniami i degradacją walorów środowiska**, tak aby miasta mogły zachować swoją użyteczność.
- § Miasta w nowym tysiącleciu będą **oszczędnie gospodarować zasobami naturalnymi ostrożnie wyważając korzyści z ich eksploatacji ze stopniem zużycia zasobów**; będą ograniczać zużycie zasobów do zaspokojenia rzeczywistych potrzeb stosując nowe technologie i minimalizując zużycie zasobów poprzez ich wtórne wykorzystanie a także przez ich odzyskiwanie w możliwie najwyższym stopniu ze zużytych produktów.
- § Produkcja i zużycie energii staną się problemem szczególnej uwagi, wymagając osiągnięcia **bezprecedensowej efektywności wykorzystania energii pierwotnej** oraz zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
- § Ponadto, miasto przestanie eksportować odpady na otaczające tereny i stanie się **samowystarczalnym, powiązaniem systemem** zdolnym odzyskiwać i wtórnie wykorzystywać większość zużywanych zasobów naturalnych.

Dla zminimalizowania skutków klęsk żywiołowych podejmowane będą wnikliwe badania środowiska naturalnego, obejmujące m.in. ocenę ryzyka ekologicznego. I tak katastrofalne skutki trzęsień ziemi będą zmniejszone przez właściwe strefowanie zabudowy, ograniczające urbanizację terenów sejsmicznie zagrożonych. Zarządzanie gospodarką wodną w całych obszarach zlewni pozwoli na wykorzystanie rzek, potoków i terenów zalewowych do łagodzenia skutków powodzi i innych ekstremalnych zjawisk pogodowych spowodowanych zmianami klimatu i niedostatkami rozwiązań inżynierskich. W miastach i wokół nich, powiększona zostanie powierzchnia lasów i terenów zieleni w takim zakresie, aby mogły one mieć istotny wpływ na czystość powietrza i stabilizację temperatury. Te działania będą miały również pozytywne efekty uboczne, ograniczając wpływ i zakres niekontrolowanej urbanizacji.

Zdrowe miasto

Umiejętne zarządzanie środowiskiem i praktyczne stosowanie zasad zrównoważonego rozwoju spowodują, że wszystkie miasta staną się zdrowsze dla mieszkańców.

W przyszłych miastach europejskich zagrożenie zdrowia przez substancje toksyczne zawarte w artykułach spożywczych i innych materiałach zostanie w znacznym stopniu wyeliminowane.

Te działania będzie uzupełniać rozwój w szerokim zakresie służby zdrowia i usług socjalnych, równo dostępnych dla wszystkich mieszkańców i zorientowanych na zapobieganie przyczynom chorób.

Przyroda, krajobraz i tereny otwarte.

W miastach XXI wieku dbać się będzie o zapewnienie wszystkim bliskiego sąsiedztwa miejsc zamieszkania i miejsc pracy, a także **kontaktem ze starannie utrzymywanymi elementami kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa**, takimi jak: urokliwe krajobrazy, wykopaliska archeologiczne i inne zabytki, tradycyjne osiedla, parki, skwery, rezerваты przyrody oraz różnego rodzaju tereny otwarte, rolnicze i powierzchnie wodne (jeziora, rzeki, moczary, wybrzeże morskie).

Ważnym narzędziem ochrony tych elementów przyrodniczej i kulturowej spuścizny będzie nadal planowanie przestrzenne, które odgrywać będzie również kluczową rolę w kształtowaniu nowych otwartych terenów powiązanych z tkanką zabudowy miejskiej.

Emocjonalna więź z otoczeniem i poczucie przynależności do miejsca ma fundamentalne znaczenie dla pomyślnego życia mieszkańców miasta. Najbardziej lubiane miasta i miejsca w mieście dostarczają bogatych i cennych przeżyć. Jakość środowiska jest jednym z podstawowych czynników gwarantujących gospodarczy sukces miasta i przyczynia się także do jego żywotności społecznej i kulturalnej.

Energetyka

Nowe formy energii, pozyskiwanej z czystych i odnawialnych źródeł, będą wykorzystywane do zaspokojenia potrzeb energetycznych miast XXI wieku – zwłaszcza w odniesieniu do kluczowych sektorów gospodarki miejskiej, takich jak transport i systemy klimatyzacji.

Systemy dystrybucji energii i urządzenia energetyczne staną się bardzo sprawne dzięki zastosowaniu nowych technologii, a zużycie energii zostanie radykalnie zmniejszone. Ten postęp będzie miał bardzo pozytywny wpływ na zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza, ograniczenie efektu cieplarnianego i zmiany klimatu.

5. SYNTEZA PRZESTRZENNA

Prezentowane powyżej powiązania w sferze ekonomicznej, społecznej i środowiskowej będą miały znaczący wpływ na planowanie przestrzenne.

Powiązania przestrzenne

W wyniku starannego planowania i innych stosownych działań wzmocnią się sieci **powiązań funkcjonalnych** w miastach i w ich otoczeniu. W mieście spójnym będą zachowane i rozwinięte podstawowe funkcje centrum oraz innych kluczowych ośrodków aktywności; sieci łączności i transportu zapewnią im sprawną obsługę nie pozwalając na utratę ich żywotności.

Jednocześnie kompleksy przyrodnicze kontynentu europejskiego będą skutecznie chronione przed ekspansją sieci obszarów zurbanizowanych. Tej ochronie służyć będą zarówno instrumenty regulacyjne jak i działania stymulujące pożądane zachowania przestrzenne, a także pogłębianie społecznej świadomości wartości kompleksów przyrodniczych oraz potrzeby ich ochrony i umacniania.

Spójny charakter i ciągłość historyczna miasta oraz jakość życia

Równoległe z kształtowaniem makrostruktur przestrzennych utrzymywana i umacniana będzie atrakcyjność miast europejskich, przyczyniając się do poprawy warunków życia wszystkich mieszkańców naszego kontynentu, jako że blisko $\frac{3}{4}$ ludności europejskiej żyje w miastach. **Projektowanie urbanistyczne będzie kluczowym czynnikiem w procesie odnowy miast** przełamując izolację poszczególnych części miasta, umacniając specyficzny dla danego miasta charakter zabudowy i przeciwstawiając się tendencjom jej uniformizacji.

Urbaniści będą odgrywać bardzo istotną rolę w formułowaniu polityki przestrzennej i realizujących ją działaniach, które obejmować będą:

- § **Odrodzenie projektowania urbanistycznego**, które będzie chronić i wzbogacać ulice, place, bulwary i trakty spacerowe jako podstawowe elementy zespalaające miasto.
- § **Rehabilitację** tych fragmentów tkanki miasta, które uległy degradacji lub były zaplanowane w oderwaniu od potrzeb człowieka.
- § Działania ułatwiające **osobiste kontakty mieszkańców** oraz zwiększające im możliwości rekreacji i rozrywki.
- § Działania zapewniające **indywidualne i zbiorowe poczucie bezpieczeństwa**, które stanowi podstawowy wymóg dobrego życia w mieście.
- § Wysiłki zmierzające do tworzenia **unikalnego krajobrazu miejskiego, wyrażającego jego „genius loci” miasta** i uwydatniającego jego charakter.
- § Troskę o zachowanie piękna i **wysoki poziom estetyczny** wszystkich fragmentów miasta.
- § **Ochronę przez planowanie** wszystkich znaczących elementów przyrody i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę i rozszerzanie sieci terenów otwartych.

W poszczególnych krajach i miastach każde z tych pozytywnych działań realizowane będzie w różny sposób, zależnie od historycznych społecznych i ekonomicznych uwarunkowań. Równocześnie zwiększać się będzie jednak spójność działań prowadzonych w poszerzonej Unii Europejskiej, bowiem dojrzejają jej struktury administracyjne i społeczne a wytyczne dotyczące problemów planistycznych będą stopniowo włączane do unijnych reguł. Poprzez ten proces wspólne cele miast europejskich uzyskają szeroką akceptację a różnorodność i unikalny charakter każdego miasta będzie wysoko ceniony i chroniony.

Nowy model miasta europejskiego

Istotnym wkładem Europy XXI wieku w poszukiwania wspólnej przyszłości przez społeczność świata - poszukiwań prowadzonych pośród powtarzających się konfliktów i często błędnych eksperymentów politycznych i gospodarczych – będzie nowy model rozwoju jej historycznych i współczesnych miast. Wzór miast prawdziwie spójnych, innowacyjnych, produktywnych i kreatywnych w dziedzinie nauki, kultury i idei, a jednocześnie miast zapewniających swoim mieszkańcom godziwe warunki życia i pracy. Wzór **miast, które łączą przeszłość z tętniącym życiem dniem dzisiejszym i przyszłością.**

CZEŚĆ B 1 - PROBLEMY I WYZWANIA

Długotrwałe tendencje rozwojowe powinny być wnikliwie analizowane pod kątem ich możliwego oddziaływania na przyszłość miast. Historia pokazuje bowiem, że przyszłość w znacznym stopniu jest definiowana przez przeszłość. Jednakże należy się pogodzić z tym, że nie da się przewidzieć rzeczywistych skutków obserwowanych obecnie trendów dla przyszłości miast, którą w znacznym stopniu kształtować będą również nieprzewidywalne dziś wydarzenia.

W tej części, omówione są cztery główne grupy występujących obecnie tendencji rozwojowych:

- ◆ Zmiany społeczne i polityczne;
- ◆ Zmiany ekonomiczne i technologiczne;
- ◆ Zmiany środowiska naturalnego;
- ◆ Zmiany środowiska miejskiego.

W odniesieniu do każdej z tych grup zmian przedstawia się ich oczekiwany wpływ na miasta, oraz wskazuje na wynikające z nich problemy i wyzwania, wobec których staną zarówno miasta jak i urbaniści.

1. ZMIANY SPOŁECZNE I POLITYCZNE

Tendencje zmian

Ogarniającym cały świat procesom globalizacji towarzyszy na „starym kontynencie” zjawisko „europeizacji”. Postępujący proces unifikacji sprawia, że granice tracą swoje znaczenie, a czynnik czasu i odległości staje się mniej ważny. Obywatele różnych krajów nawiązują bezpośrednie kontakty, a miasta konkurują ze sobą w skali globalnej.

Na kulturę miast wpływają nie tylko nowości technologicznych, ale i kontrasty kulturowe, które pojawiają się w miastach wraz z napływem imigrantów. Następuje także różnicowanie popytu na usługi i dobra materialne w wyniku postępującego starzenia się ludności, zmniejszania się czasu spędzanego w miejscu pracy oraz szybkich zmian struktur społecznych i kulturowych ludności miast. Coraz więcej osób korzystających z usług oferowanych przez miasto mieszka poza jego granicami, tak że obok stałych mieszkańców pojawiają się nowe grupy „użytkowników miasta” i „konsumentów miasta”.

Zachodzące w całej Europie radykalne zmiany sposobu rządzenia wpływają na kontekst planowania i zarządzania miastami. Deregulacja i prywatyzacja otwierają nowe możliwości rozwoju i drogi jego finansowania. Miasta zmuszone do konkurowania o inwestycje, wprowadzają często sposoby zarządzania rozwojem charakterystyczne dla przedsiębiorstw, zorientowane na krótki horyzont czasowy i finansowo motywowane zadania, odmienne od tradycyjnej działalności władz lokalnych wyrażającej przede wszystkim interes publiczny. Przejawia się to między innymi w rozwijaniu partnerstwa publiczno-prywatnego, silnym zaangażowaniu w marketing miasta i promowaniu spektakularnych inwestycji, mających stworzyć nowy wizerunek miasta. Towarzyszy temu niekiedy lekceważenie społecznego uczestnictwa w procesie planowania. Te uchybienia demokracji mogą się pojawiać w miastach, które w nadmiernym stopniu upatrują źródła społecznych korzyści w działaniach sektora prywatnego.

Problemy

Mimo że czas tracony na podróże wydaje się ulegać skróceniu a nawet zanikać (dzięki zastępowaniu podróży przesyłem informacji), nie oznacza to, że wszyscy mieszkańcy odczuwają poprawę dostępności. Wielu ubogich mieszkańców nie korzysta z dobrodziejstw współczesnej łączności, transportu, urządzeń i usług. Obszary zamieszkałe przez bogatych mieszkańców wykazują tendencję do tworzenia zamkniętych enklaw, podczas gdy ubodzy mieszkańcy pozostają bezdomni lub żyją w upadających śródmieściach miast lub na przedmieściach.

W Europie zachodniej wielu mieszkańców miast odczuwa zagrożenie dużą liczbą imigrantów. Narastać może przy tym poczucie wrogości, podsycane brakiem wzajemnego zrozumienia i uprzedzeniami wobec odrębnych kultur. Lęk przed przestępczością i katastrofami powodowanymi przez człowieka i naturę mogą dodatkowo wzmacniać poczucie niepewności życia w mieście.

Starzenie się ludności europejskiej i zmieniająca się struktura gospodarstw domowych oraz słabnące więzi rodzinne, tworzą nowe wyzwania społeczne a także nowe wymagania społecznej i technicznej infrastruktury miejskiej.

Ogromne problemy finansowe i socjalne, z którymi boryka się wiele miast, skutkują niedostatkami lokalnej demokracji, bowiem władze publiczne przerzucają na wolny rynek część swojej odpowiedzialności za zaspokajanie zbiorowych potrzeb. Mieszkańcy, czując się opuszczeni przez wybranych demokratycznie swych reprezentantów, tracą zaufanie do oficjalnej władzy. Oznacza to mniej respektu dla władzy, mniej cierpliwości i zaangażowania obywateli, co w konsekwencji może prowadzić do postaw konsumenckich i egoistycznych.

Wyzwanie dla miast przyszłości

Realizowanie szeregu podstawowych idei i celów, takich jak zrównoważony rozwój, utrzymywanie tożsamości miasta, rozwijanie życia społecznego, zapewnianie poczucia bezpieczeństwa i opieki zdrowotnej staje się coraz bardziej trudnym i newralgicznym zadaniem w pracy urbanistów i w całym procesie planowania.

Rosnąca potrzeba stworzenia środowiska miejskiego dającego obok zdrowia i spokoju wysoką jakość życia, czyni ważnym wyzwaniem dla miast kształtowanie ich przyszłości w sposób zapewniający równowagę i harmonię pomiędzy aspektami społecznymi, ekonomicznymi i środowiskowymi rozwoju.

Budowanie nowej tożsamości w oparciu o ujawniające się wpływy kulturowe jest również jednym z tych wyzwań, które muszą podjąć miasta. Życie w mieście powinno sprzyjać rozwojowi różnorodnych grup kulturowych, zdolnych do współistnienia i wzajemnego respektowania swoich tradycji. Ponadto, miasta europejskie powinny rozwijać się w sposób ułatwiający migracje pozwalając obywatelom państw członkowskich na łatwe przenoszenie się i osiedlanie w większości krajów.

Odnowa więzi pomiędzy różnymi generacjami i solidarności społecznej wydaje się być również sprawą kardynalnej wagi dla dobra i pomyślności życia przyszłych społeczności miejskich.

Innym ważnym wyzwaniem jest unowocześnianie sposobów funkcjonowania demokracji lokalnej, poszukiwanie nowych dróg zwiększenia udziału społecznego i uczestnictwa wszystkich podmiotów w celu zabezpieczenia wspólnych interesów. Udział społeczeństwa w demokratycznych procesach rządzenia pozwoli lepiej zrozumieć potrzeby mieszkańców i może zapoczątkować przemiany kulturowe prowadzące do akceptacji różnorodnych rozwiązań, umożliwiających zaspokojenie potrzeb różnych grup społecznych przy zachowaniu jednocześnie uznawanej przez wszystkich za wspólną tożsamości całego miasta.

2. ZMIANY EKONOMICZNE I TECHNOLOGICZNE

Tendencje zmian

Z początkiem XXI wieku tempo rozwoju technologicznego – opartego na badaniach naukowych, innowacjach i ich rozpowszechnianiu w wielu dziedzinach nauki i techniki - jest większe niż kiedykolwiek w historii. Ma to wpływ na sposób życia, gospodarkę, struktury przestrzenne i jakość miast.

Powstanie i rozwój gospodarki opartej na wiedzy zmieniły zasadniczo siły napędowe rozwoju miast w Europie. Zaawansowane „usługi dla producentów” stają się wiodącą działalnością w miastach, podczas gdy powszechny dostęp do sieci informatycznej umożliwia pracę w domu i prowadzenie działalności handlowej i finansowej poprzez system elektroniczny. Ponadnarodowe korporacje organizują i prowadzą swoje interesy niezależnie od granic regionalnych i krajowych, wykorzystując zasoby, na przykład siły roboczej, tam gdzie są one tanie i dostępne. „Korzyści aglomeracji” wynikające z koncentracji przemysłu przetwórczego straciły na znaczeniu, a czynnikami decydującymi o lokalizacji przedsiębiorstw stały się bogactwo i zróżnicowanie działalności prowadzonej w miastach oraz jakość środowiska miejskiego. Konkurencja międzynarodowa wymusza zarówno specjalizację jak i kooperację w funkcjonalnych i fizycznych sieciach miast. Gospodarka oparta na wiedzy nie tylko zmienia sposób produkcji i strukturę zatrudnienia ale stwarza także nowe wymagania miejskim układom osadniczym.

Problemy

Łączność elektroniczna w pracy, w domu jak i w handlu i interesach, może spowodować zmniejszenie zapotrzebowania na miejskie obiekty usługowe. Z drugiej jednak strony, ten proces może generować znacznie większy ruch dostawczy w i tak już przeciążonych ruchem centralnych dzielnicach miast. Większość działających w skali globalnej firm przemysłowych i usługowych lokalizuje swe zakłady bez przyjmowania zazwyczaj zobowiązań wobec miast ponieważ międzynarodowe przesłanki ekonomiczne coraz silniej przeważają nad lokalnymi warunkami społecznymi, środowiskowymi i względami bezpieczeństwa.

Co więcej, globalizacja gospodarki wzmacnia wpływ czynników zewnętrznych na rozwój miasta. Otwierając z jednej strony nowe możliwości rozwoju, osłabia jednocześnie często tradycyjną gospodarkę lokalną co prowadzi do spadku wartości miejscowych zasobów i do zanikania gospodarczych i kulturalnych więzi między miastem i regionem. Bez reakcji i działań władz lokalnych chroniących interesy słabszych grup społecznych, siły gospodarcze mogą powodować również wykluczenia społeczne i niedostatek.

Wyzwania dla miast przyszłości

Gospodarka oparta na wiedzy będzie ważniejsza od konwencjonalnych przemysłów, a optymalizacja jej wydajności może doprowadzić do zwiększenia wolnego czasu obywateli. Może się to łączyć z powstaniem większego spektrum usług służących wypoczynkowi jak i rozwojem nowych działalności wypełniających wolny czas, zarówno w środowisku miejskim jak i wirtualnym.

Nowe rodzaje działalności gospodarczej powinny również wpłynąć na ożywienie centralnych dzielnic miasta, zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska, odbudowę walorów krajobrazowych i bogactwa przyrodniczego na obrzeżach miast i w ich wiejskim otoczeniu. Kulturowe i środowiskowe walory będą w coraz większym stopniu uznawane za istotny czynnik konkurencyjności miast, a tożsamość historyczna i jakość każdego z miast ogrywać będzie wybitną rolę w ich rozwoju. Miasta będą musiały umacniać swe przewagi konkurencyjne aby zapewnić sobie pomyślność w uwarunkowaniach tworzonych przez sieci miast rozwijające się w różnych zasięgach i oferujących nowe formy współpracy.

Istotne wyzwanie polegać będzie na realizacji tych zadań w taki sposób, aby zdecydowana większość społeczności lokalnej je popierała i aktywnie w nich uczestniczyła.

3. ZMIANY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Tendencje zmian

Środowisko naturalne jest pod stałą silną presją spowodowaną wzrostem działalności gospodarczej, ciągłą urbanizacją pochłaniającą tereny, spadkiem znaczenia rolnictwa i rozwojem sieci infrastruktury i usług. Pod wpływem rozwoju gospodarczego stopniowo zanikają tereny otwarte w miastach i wokół nich.

Środowisko naturalne zagrożone jest również przez zanieczyszczenia i rozrzucone korzystanie z nieodnawialnych zasobów. Wzrastające skażenie ziemi, wody i powietrza, hałas i zamglenia poważnie grożą przekroczeniem odporności środowiska naturalnego i utratą jego zdolności do regeneracji. Zmiany klimatu powodują, że warunki atmosferyczne stają się mniej stabilne, z większymi opadami, silnymi wiatrami, turbulencjami i podnoszeniem się poziomu wód morskich.

Problemy

Złe warunki zdrowotne w miastach są konsekwencją działań powodujących zanieczyszczenia i wzrost wytwarzanych odpadów. Mniej przestrzeni otwartych i mniej różnorodności biologicznej w miastach stanowi zagrożenie dla jakości życia miejskiego i przestrzeni publicznych. Pogarsza się stan środowiska na obrzeżach większości miast. Rolnictwo i tereny otwarte ustępują przed zabudową, użytkowaniem i działalnościami, które nie są właściwe w obszarach wiejskich.

Powodzie, których skutki odczuto prawie wszędzie w Europie, powodować będą poczucie zagrożenia. Aglomeracjom nadmorskim może zagrażać jeszcze większe niebezpieczeństwo spowodowane podniesieniem poziomu mórz. Potężne burze, lawiny i obsunięcia ziemi spowodują wzrost troski o ochronę ludności przed zagrożeniami naturalnymi.

Wyzwania dla miast przyszłości

Zagrożenia związane z degradacją środowiska przyrodniczego w mieście stwarzają szereg wyzwań dla miast przyszłości. Zasada zachowania szczególnej ostrożności i analizy środowiska muszą być włączone do procesów podejmowania decyzji w każdym przypadku, a nie tylko wówczas kiedy dokonywanie oceny wpływu na środowisko jest obowiązkowe. Podejście do miast jako ekosystemów musi zostać zakorzenione w zarządzaniu miastami.. Konieczne jest znalezienie równowagi pomiędzy ekonomicznie uzasadnionym rozwojem miasta i zapewnieniem zdrowych warunków życia. Ważnym zadaniem staje się znalezienie odpowiednich środków finansowych na ochronę i konserwację terenów przyrodniczych i ochronę różnorodności biologicznej. Potrzeba utrzymania równowagi środowiska wymaga właściwego zarządzania przestrzenią, którego podstawowym narzędziem jest planowanie i urbanistyka.

Utrzymanie rolnictwa na obrzeżach miast ma zasadnicze znaczenie dla równowagi ekologicznej. Bliskie sąsiedztwo terenów rolnych z terenami zabudowy miejskiej w żadnym przypadku nie jest zjawiskiem negatywnym i powinno być popierane i promowane. Należy tworzyć zachęty finansowe dla ochrony i rozwijania przedsiębiorstw rolniczych, zwłaszcza takich, które dostarczają swoje produkty na lokalny rynek i stosują metody produkcji zdrowej żywności.

4. ZMIANY ŚRODOWISKA MIEJSKIEGO

Tendencje zmian

Miasto nigdy nie było jednorodnym układem ciągłej i intensywnej zabudowy. Charakteryzowało się różnorodnością form zabudowy i przestrzeni miejskich. Zagospodarowanie miast i regionów nie jest wyłącznie rezultatem współczesnych technik planowania przestrzennego, ale także nie kontrolowanego i nie planowanego rozwoju w przeszłości. Warunki, w jakich będzie następował dalszy rozwój miast ulegają zmianom. Techniki łączności i informatyki pozwalają na komunikowanie się w sposób bezpośredni i natychmiastowy w skali światowej. Fizyczna dostępność oraz transport osób i dóbr ulega radykalnej poprawie w wyniku szybkiego rozwoju i doskonalenia optymalnie i efektywnie zarządzanej sieci infrastruktury. Systemy te funkcjonują coraz wydajniej przy obniżonych kosztach, tworząc nowe rozwiązania oraz nowe formy i układy urbanistyczne.

Problemy

Rozwój infrastruktury transportowej, zapewniający lepszą dostępność terenów, tworzy równocześnie nowe bariery i przeszkody, zwłaszcza dla poruszania się pieszych i wolniejszych środków transportu. W rezultacie, dominująca struktura przestrzenna dzieli i rozbija poszczególne jednostki urbanistyczne i układy krajobrazowe. Suburbanizacja i rozprzestrzenianie się funkcji miejskich w kierunku peryferii prowadzi do wydłużania drogi pojazdów, a w efekcie do pogorszenia jakości obsługi i usług. Dodatkowym problemem miast staje się spadek ilości pasażerów w transporcie publicznym i wzrost użytkowania pojazdów prywatnych.

W kategoriach ekonomicznych, proces globalizacji wyraża się dekoncentracją produkcji w skali światowej i koncentracją zarządzania i funkcji z tym związanych w dużych miastach.

Może to prowadzić do szybkiego wzrostu regionów metropolitalnych kosztem innych jednostek osadniczych w sieci miast.

Narastające różnice między różnymi grupami społecznymi spowodują nie tylko zmiany w sposobie zarządzania miastami, ale także nasilenie kontrastów pomiędzy dużymi obszarami ubóstwa i degradacji a wysokiej jakości nowymi osiedlami i zespołami aktywizacji gospodarczej oraz dobrze utrzymanymi dzielnicami mieszkaniowymi uprzywilejowanych grup społecznych.

Wyzwania dla miast przyszłości

Nowe rozwiązania techniczne w dziedzinie łączności, informatyki i transportu powinny być wykorzystane w taki sposób, aby zyskali na tym obywatele i całe życie miejskie. Wyważenie wartości historycznych i kulturowych oraz zmian wnoszonych przez nowe technologie może pozwolić na wykreowanie nowej tożsamości miasta, która stworzy bardziej atrakcyjne środowisko życia w mieście. Rozwój technologii powinien być w pełni wykorzystany do zapewnienia zrównoważonego i stabilnego rozwoju przyszłych miast.

Nowe zasady projektowania urbanistycznego potrzebne są wszędzie tam gdzie stare i nowe części miasta muszą być planowane w sposób spójny i zapewniający właściwe rozwiązania wiążące przeszłość z przyszłością. Powstać również muszą trwałe powiązania między terenami otwartymi i zabudowanymi w różnych zasięgach, od jednostki mieszkaniowej do miasta, i od sieci miast do Europy. Formy zagospodarowania przestrzennego powinny integrować różne struktury socjalne i miejskie i sprzyjać podnoszeniu poziomu życia. Wypoczynek w mieście może stać się kombinacją środowiska fizycznego i wirtualnego, w trudnej obecnie do przewidzenia formie.

Równocześnie należy pamiętać, że znaczna część użytkowników miasta w nim nie mieszka. Dla tej grupy ludzi ważne jest oferowanie na zasadach komercyjnych usług i środowiska o wysokiej jakości. Działania planistyczne powinny pobudzać prawdziwe zaangażowanie społeczne i chronić wspólne dobro – podstawowe narzędzie tworzenia trwałej spójności społecznej.

Kryteria planowania rozwoju gospodarczego powinny nawiązywać do konkurencji gospodarczej między miastami, i z tego powodu w procesie planowania konieczne będzie stosowanie myślenia strategicznego.

Podsumowując należy stwierdzić, że unikalny charakter miejskiej kultury europejskiej, stanowiącej dziedzictwo historii i określonego stylu życia miejskiego, stawia przed urbanistami – profesjonalistami wysokie wymagania świadomego i umiejętnego tworzenia nowych form zagospodarowania zgodnie z potrzebami mieszkańców miast XXI wieku.

CZEŚĆ B 2. ZAANGAŻOWANIE URBANISTÓW

Ta część Karty przedstawia zadania urbanistów zajmujących się planowaniem przestrzennym w Europie. Wskazuje na system wartości, którym urbaniści mają się kierować doradzając władzy publicznej i społecznościom miejskim aby umożliwić realizację Wizji i stosować zasady wyrażone w Karcie.

Planowanie przestrzenne jest zasadniczo pracą zespołów wielodyscyplinarnych, angażującą w złożone działania profesjonalistów z wielu dziedzin oraz innych aktywnych uczestników gospodarowania przestrzenią. Przedstawiane zadania mają na celu wydobycie specyfiki zawodu urbanisty, która go odróżnia od innych uczestników gospodarowania przestrzenią. Jednocześnie mają one dać wyraz potencjalnej sile oddziaływania tego zawodu wzmacniając poczucie wiary w siebie, spójności i solidarności środowiska urbanistów.

Rola urbanisty ewoluuje wraz z rozwojem społeczeństwa, systemu prawa gospodarki przestrzennej i zasad urbanistyki. Te zmieniają się zależnie od uwarunkowań politycznych i społecznych kraju, w którym urbaniści działają jako projektanci, pracownicy administracji, doradcy, nauczyciele lub instruktorzy. Urbanistów wyróżnia spośród innych zawodów koncentracja uwagi na interesach społecznych, traktowanie miasta czy regionu jako wyodrębniającej się całości oraz dalekosiężne spojrzenie w przyszłość.

Urbaniści analizują, nakreślają, wdrażają i monitorują strategie rozwojowe oraz służące realizacji tych strategii polityki i projekty, a także – tak jak specjaliści w każdej innej dziedzinie – wnoszą wkład w szkolenie zawodowe i prace badawcze aby dostosowywać w sposób ciągły nauczanie zawodu do aktualnych i przyszłych wymagań. Urbaniści uczestniczą aktywnie w różnych fazach i zakresach przedmiotowych procesu planistycznego jakkolwiek ich rola i udział w tym procesie jest zmienna.

Jest już powszechnie rozumiane, że zadaniem planowania jest nie tylko sporządzanie planów. Planowanie jest częścią procesu politycznego zmierzającego do wyważenia interesów publicznych i prywatnych aby rozwiązać konflikty dotyczące użytkowania przestrzeni i treści programów rozwojowych. Wskazuje to na znaczenie urbanisty jako mediatora. Dziś i w przyszłości, zdolności pośredniczenia w sporach i prowadzenia negocjacji będą nabierać coraz większego znaczenia.

Wypełnienie przez urbanistę jego roli stwarzać będzie konieczność sprostania większym zadaniom niż kiedykolwiek w przeszłości. Wymagać będzie od niego umiejętności projektowania, syntetyzowania, zarządzania i administrowania, które są niezbędne dla wspierania i ukierunkowywania społecznego procesu planowania we wszystkich jego fazach. Będzie również wymagać od urbanisty podejścia naukowego a także zdolności doprowadzania do społecznego konsensusu, który uznaje zarówno zróżnicowane preferencje jednostek jak i polityczne decyzje dotyczące realizacji, monitorowania i oceny planów i programów oraz ich ewentualnych zmian.

Złożone i pełne wyzwania zadania urbanisty w XXI wieku wymagają od urbanistów szczególnego zaangażowania w działalność jako politycznych doradców, projektantów, zarządców miast i naukowców.

Urbanista - humanista i pracownik naukowy:

- Analizuje obecne zjawiska i tendencje rozwojowe w ich szerokim geograficznym kontekście, skupiając uwagę na długookresowych potrzebach, aby dostarczyć pełnych, klarownych i dokładnych informacji decydentom, innym podmiotom ważącym na rozwoju miast oraz opinii publicznej;
- Sięga po dostępne dane, dostosowane do przyjętych w Europie mierników rozwoju, oraz korzysta z interaktywnych sposobów ich prezentacji aby ułatwić debaty publiczne i powszechne zrozumienie proponowanych rozwiązań i całego procesu podejmowania decyzji;
- Posiada stosowną wiedzę o współczesnych doktrynach, teoriach, badaniach i praktyce planowania, co wymaga od niego ustawicznego dokształcania;
- Uczestniczy w prowadzeniu szkoleń zawodowych i nauczania, wspomagając rozwój praktyki planistycznej w Europie oraz wiążąc tą praktykę z teorią;
- Pobudza zdrową i konstruktywną krytykę teorii i praktyki planowania przestrzennego oraz dzieli się rezultatami swych doświadczeń i badań, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju wiedzy i kompetencji w dziedzinie planowania.

Urbanista – projektant planów i twórca wizji

- Rozpatruje problemy rozwoju wiążąc lokalne i regionalne strategie z globalnymi tendencjami (myśli globalnie, działa lokalnie);
- Poszerza wszystkim szanse i możliwości wyboru, czując się szczególnie odpowiedzialnym za reagowanie na potrzeby osób i grup upośledzonych;
- Stara się o ochronę integralności środowiska przyrodniczego, doskonałość projektów urbanistycznych i podejmuje wysiłki na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego środowiska miejskiego dla przyszłych pokoleń;
- Opracowuje możliwe warianty rozwiązań odpowiadających na występujące problemy i wyzwania, analizując zarówno oddziaływanie tych rozwiązań na środowisko jak i odporność środowiska, umacnia w proponowanych rozwiązaniach tożsamość lokalną i uczestniczy w ich realizacji przez sporządzanie programów i studiów wykonalności;
- Tworzy i opracowuje wizje rozwoju przestrzennego obrazujące możliwości ogólnego rozwoju miast i regionów;
- Wskazuje na optymalną lokalizację zamierzeń inwestycyjnych w krajowej i międzynarodowej sieci miast i regionów;
- Przekonuje wszystkie zainteresowane strony do wspólnej, długo okresowej wizji rozwoju miast i regionów wychodzącej poza indywidualne interesy i cele.

Urbanista - doradca polityczny i mediator:

- Przestrzega zasady solidarności, sybsydiarności i równości w podejmowanych decyzjach oraz w planowanych rozwiązaniach i ich realizacji;
- Doradza władzom publicznym przedstawiając cele, oczekiwane efekty i problemy realizacji różnych zamierzeń, a także plany i projekty służące dobru publicznemu;
- Zaleca i opracowuje propozycje instrumentów prawnych mających zapewnić efektywność i sprawiedliwość społeczną w polityce przestrzennej;
- Ułatwia partycypację społeczną i współpracę władz lokalnych, innych decydentów, podmiotów gospodarczych i mieszkańców aby skoordynować oraz zapewnić spójność i ciągłość działań kształtujących przestrzeń;
- Współpracuje z wszystkimi zainteresowanymi podmiotami w przygotowaniu projektów decyzji władz rozwiązujących na zasadzie kompromisu występujące konflikty;
- Zabiega o wysoki poziom komunikacji społecznej przynoszącej znajomość i zrozumienie proponowanych rozwiązań urbanistycznych wśród ich przyszłych użytkowników.

Urbanista – zarządca i administrator

- Stosuje w procesie rozwoju przestrzennego metody zarządzania strategicznego raczej niż plany spełniające tylko biurokratyczno-administracyjne wymagania;
- Zapewnia skuteczność i efektywność przyjmowanych rozwiązań biorąc pod uwagę ich realność ekonomiczną oraz skutki środowiskowe i społeczne, zgodnie z wymogami zrównoważonego rozwoju;
- Uwzględnia zasady, cele i zadania zawarte w *Europejskiej perspektywie rozwoju przestrzennego* i innych dokumentach określających politykę Unii Europejskiej aby dostosować lokalne i regionalne projekty do europejskich strategii i polityk;
- Koordynuje działania prowadzone na różnych poziomach i w różnych sektorach zarządzania aby zapewnić współpracę, zaangażowanie i wzajemne wsparcie wszystkich szczebli władz terytorialnych i administracji rządowej;
- Stymuluje rozwijanie partnerstwa publiczno-prywatnego aby pobudzać inwestycje, tworzyć miejsca pracy i osiągać spójność społeczną;
- Stara się o uzyskanie środków z funduszy Unii Europejskiej zachęcając władze lokalne i regionalne do udziału w programach i projektach współfinansowanych przez Unię;
- Monitoruje oddziaływanie planów aby zapobiec nieprzewidzianym i niepożądanym ich skutkom i proponuje zamiennie rozwiązania oraz działania korygujące, zapewniając stałe sprzężenie zwrotne pomiędzy planami i ich realizacją.

ANEKS

TŁO HISTORYCZNE

Nowa Karta Ateńska została przyjęta przez E.R.U. w maju 1998r. na międzynarodowej konferencji w Atenach. Zdecydowano wówczas, że E.R.U. będzie aktualizować Kartę co cztery lata. Niniejszy dokument, przygotowany przez komitet redakcyjny E.R.U. jest wynikiem takiej aktualizacji.

Istotne jest porównanie Karty ERU z oryginalną Kartą Ateńską z 1993r., która wskazywała jak budować miasta o dużej gęstości zaludnienia obszarów mieszkaniowych i skoncentrowanych miejscach pracy przy wykorzystaniu wysoce wydajnego transportu publicznego.

Uwaga Nowej Karty i jej obecnej aktualizacji ogniskuje się na mieszkańcach i użytkownikach miast oraz ich potrzebach w szybko zmieniającym się świecie. Karta promuje **wizję miasta spójnego**, do której spełnienia może doprowadzić planowanie przestrzenne i wspólny wysiłek urbanistów oraz ludzi innych zawodów. Karta dotyczy też nowych zasad rządzenia i sposobów wciągania obywateli w procesy podejmowania decyzji poprzez nowe formy komunikowania się z wykorzystaniem technologii informatycznych. Jest to jednocześnie wizja realistyczna w ocenie, gdzie planowanie może wywierać istotny wpływ na rozwój miast a gdzie spełnia tylko ograniczoną rolę.

KLUCZOWE POJĘCIA

Aby ułatwić zrozumienie Karty, podajemy sens nadawany stosowanym w niej pojęciom.

Miasto (polis, civitas) : osada ludzka o pewnym stopniu spójności. Pojęciem tym obejmuje się nie tylko konwencjonalne zwarte miasto ale także złożone układy osadnicze, regiony miejskie i miasta w sieciach.

Przestrzenny : (używany jako przydawka do rzeczowników takich jak: zasięg, perspektywa, planowanie, rozwój): odnoszący się do przestrzeni fizycznej we wszystkich jej wymiarach oraz do znajdujących się w tej przestrzeni terenów, ludzi i działalności;

Planista przestrzenny, urbanista: profesjonalista zajmujący się zarządzaniem i organizacją użytkowania przestrzeni, którego specjalnością jest wyrażanie w formach przestrzennych teoretycznych koncepcji i sporządzanie planów zagospodarowania przestrzennego;

Powiązanie: funkcjonalna (wirtualna) lub fizyczna relacja elementów, - w Karcie, głównie miast w przyjętym wyżej szerokim rozumieniu miasta.

Sieć: luźna całość składająca się z powiązanych ze sobą jednostek, działających według pewnych wspólnych zasad i zdolnych reagować w zgodny sposób;

Integracja: organizacja elementów systemu działających według wspólnych zasad i wykazujących silne poczucie jedności.

PODZIĘKOWANIA

E.R.U. dziękuje Grupie Roboczej Redakcji Karty pracującej w składzie:

Paulo V.D. Correia (koordynator),
Virna Bussadori,
Jed Griffiths,
Thymio Papayannis,
Jan Vogelij,
przy pomocy Maro Evangelidou.

E.R.U. dziękuje za cenny wkład wniesiony w opracowanie aktualizacji Karty przez organizacje urbanistów z Francji (SFU), Polski (TUP), Słowenii (DUPPS), Belgii (VRP), Holandii (BNSR), Grecji (GPA), Malty (MaCP) i w końcowej fazie także z Niemiec (SRL).